

2023'TE TÜRKİYE EKONOMİSİ^(*)

Yusuf IŞIK^(**)

20 Ekim 2006

Türkiye ekonomisinin 2023'teki durumu ve dinamiklerine ilişkin olabildiğince gerçekçi düşünceler ortaya koyma çabasının en büyük yararlarından biri, ekonomimizin dünya ekonomisinin ana gelişme mecrasına ne ölçüde yakınsayabileceği konusunda fikir edinebilmektir. İkincisi de bu gelişme sürecini güçlü bir biçimde yakalayabilmek için bugünden uygulanması zorunlu politikaları ve gecikme maliyetlerini daha yakından görebilmektir. On yedi yıl sonrasının durumu kuşkusuz olumludan olumsuzla çok farklı nitelikler taşıyabilir. Burada gelişmenin gerektirdiği politikaların uygulanması durumunda ortaya çıkacak resim, dolayısıyla iyimser seçenek ele alınmaktadır. Ama bu iyimserlik aynı zamanda gerçekçilik sınırları içinde kalmaktadır.

Türkiye ekonomisi yüksek bir büyüme potansiyeline sahiptir. İki yıl önce yayınlanan bir uluslar arası çalışmanın¹ bulgularına göre Türkiye'nin *kişi başına* GSYİH'sı 2023'e kadar yaklaşık yılda ortalama % 5 artarak, satın alma gücü paritesine göre o yılki AB ortalamasının % 57'sine ulaşabilecektir. 2001 krizi sonrasının dört yıllık kesintisiz yüksek büyüme süreci kısmen de olsa bu potansiyelin varlığını yansıtmaktadır. Türkiye ekonomisi aynı zamanda yaklaşık 6-7 yıl içinde AB üyeliği için gerekli koşulları yerine getirme potansiyeline sahiptir ve Türkiye 2023'ten önce AB üyesi olacaktır. Diğer taraftan büyüme ve ekonominin bileşenleri, kuşkusuz erişilen hız ve büyüklük kadar önem taşıyacaktır.

2023'e doğru dünya ekonomisinin *Bilgi Ekonomisi*'ne dönüşümü yeni özellikler kazanacaktır. Özellikle temel bilimlerin üretimdeki doğrudan yeri ileri boyutlara varmış

(*) 29 Ekim 2006 günlü **Radikal**'in Özel Eki'nde yayımlanan aynı başlıklı yazının birkaç değişiklik ve ilave içeren versiyonu.

(**) İktisatçı

¹ "Görelî Gelir, Büyüme ve Yakınsama", 2004, K. Derviş, F. Öztrak, D. Gros, F.Bayar ve Y.Işık, CEPS, Brüksel.

olacaktır. İşlem kapasiteleri bugünkülerin yaklaşık bir milyon katına çıkacak olan bilgisayarlar hemen her alanda çözüm bulma olanağını olağanüstü artıracaktır. Bu kapasitenin nanoteknoloji ve genetikle bir araya gelmesiyle hücrenin tamamı modellenerek önemli hastalıklara yeni etkili tedaviler ve yeni özelliklere sahip bitki türleri elde edilecektir. Enerjide yeni çözümlere ulaşılabilecektir. Bilişimin yeni sınırlara ulaşması sonucu makinaların bilişsel, diğer bir deyişle algılama özelliklerinden yararlanılması alanında sıçrama sağlanacaktır. Örneğin bu olanak belirli koşullarda araştırma faaliyetlerinde hipotez oluşturma ve sınamayı da kapsayabilecektir. Böylece beyin gücünü kullanma boyutu dahil insanın kapasitesi yeni bir evreye giriyor, genelde maddenin biçim ve hareketlerine ilişkin özelliklerinin çok daha büyük bir bölümü kullanılabilir hale geliyor olacaktır. Bilim adamlarının çok büyük çoğunluğunun en geç 2023'te hayata geçeceğine inandığı ve bazıları, sağlayacakları olağanüstü olanakların yanı sıra, ciddi potansiyel tehlikeler de taşıyabilecek olan bu nitelikteki gelişmeler yalnızca *teknik* olgular olmayıp, ekonomik ve sosyal gelişmeyi de derinden etkileyecek en önemli sürükleyici faktörler arasında yer almaktadır. Bu süreçte patent alanında daha paylaşımcı uygulamalar da ortaya çıkacak olmakla birlikte dünya ekonomisi fikri mülkiyet odaklı bir gelişme yolu izleyecektir.

2023'te Türkiye bu gelişme sürecini yakalama olanağını yitirmemiş ama bunu başarmak için büyük çabalar harcıyor ve bu doğrultuda, inovasyon ve Ar-Ge alanlarında yapmış olduğu atılımlarla birlikte uluslar arası patent sayısını da artırmaya çalışıyor olacaktır. Dünya araştırma ağyapılarında daha aktif olarak yer alacaktır. Yatırım/ GSYİH oranı % 25 dolayında seyredecektir. Ülkemiz biyoteknolojide belirli bir aşamaya gelerek 3000'den fazla endemik, diğer bir ifadeyle yalnızca topraklarımızda varolan ve olağanüstü bir potansiyel değere sahip bulunan bitkisinin bir bölümünü çevreye zarar vermeden değerlendirecektir. Tarımda biyoteknoloji dışındaki modernleşme de bir süredir başlamış ve tarım sektörünün istihdamdaki payı % 12'nin altına doğru iniyor olacaktır. Gıda sanayisi kişiye özgü beslenme ihtiyaçlarının karşılanmaya başlanması dahil, sıçrama yapacaktır. Tıp biyoteknolojisi de gelişecektir. Sağlık gereçleri konusunda önemli bir ilerleme sağlanacaktır. Tekstil ve kimya nanoteknoloji desteğiyle güçlenecektir. Tüketici elektroniğinde, önce müşteri talebini esnek biçimde

karşılatabilmenin, sonra da chip tasarımında belirli düzeylere ulaşacak olmanın etkisiyle Türkiye özellikle Avrupa ve bir ölçüde diğer pazarlarda daha yüksek paylara sahip olacaktır. Otomotivde belirli bir Ar-Ge ve tasarım kapasitesi de geliştirmiş olacaktır. İnşaat sektöründe yurt içi ve dışında güçlü kapasiteler var olacaktır. Gemi yapım sanayisi görece olarak güçlü bir biçimde gelişecektir. Enerjiye yönelik hidrojen teknolojileri belirli bir ölçüde gelişiyor olacaktır. Ülkemiz kriptolojideki birikimini daha ileri düzeylere taşıyarak bilişim alanında yaygınlaşan yeni kapasiteler yaratabilecektir. Biyoteknoloji dahil çeşitli dallardaki bu bilimsel ve teknolojik gelişmelerden savunma-güvenlik alanlarında da yararlanılacaktır. Çevre açısından da benzeri bir gelişme olacaktır. Genelde bilişim ve iletişim altyapıları, eğitim ve bireyi güçlendirme alanlarında belirgin bir etki sağlayacaktır. Türkiye AB teknoloji platformları ve Çerçeve Programlarına etkili bir biçimde katılacaktır. Bu süreçlerde görece olarak çok sayıda girişim sermayesi etkili olacaktır. Tüm bu alanlarda gelişmeyi sürdürebilmek için temel bilimlerde yeni ve kapsamlı atılımlar yapılacak ve matematik, bilişim ve bilişsel bilimler de en hızlı gelişen alanlar arasında yer alacaktır.

İhracat 2023'e kadar yılda ortalama % 11-12 oranında artarak 500 MR dolar düzeyine ulaşacaktır. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (DYSY) girişi GSMH'nın yaklaşık yüzde 1.5-2'si düzeyinde seyredebilecektir. Türkiye'den yurt dışına DYSY da önemli boyutlara varacaktır.

Bu gelişmeler ışığında 2023'te o tarihte aynı zamanda AB şirketi de olacak olan ve Kurumsal Şirket Yönetimi alanında da güçlü 30-40 Türk şirketi büyük dünya borsalarında yer alacak, dünyada en az iki Türk firması önemli sektörlerde ileri bir konumda bulunacak ve Türkiye iki teknolojiye önde olacaktır. En az bir Türk bilim adamı Nobel'in ya da matematik dalındaki Fields madalyasının en azından güçlü adayları arasında yer alacaktır.

Tüm bunlara rağmen Türkiye ekonomisinin 2023 sonrası sürdürülebilir güçlü bir gelişme sağlaması yeterince güvence altına alınmış olmayacaktır. Bunun bir nedeni Bilgi Ekonomisi'ne geç yönelmiş bulunmasıdır. Diğer 2023 dolayında bilimsel ve teknolojik

gelişmede daha da altüst edici bir evrenin başlayacak olmasıdır. Bu etki değişik ölçülerde de olsa tüm AB ülkelerini kapsayacaktır. O dönemde, Kore'nin yanı sıra Hindistan ve Çin'in bu çerçevedeki rekabeti çok daha güçlü bir biçimde hissedilecektir. Dolayısıyla özellikle Türkiye gibi ülkeler için tüm bu alanlarda ve genelde ekonomik politikalar konusunda sağlam, öngörülü, yaratıcı kararların alınması tüm hassasiyetini koruyacaktır.

Türkiye'nin 2023'e kadar Euro alanına da girmiş olması beklenmelidir. Bununla birlikte özellikle AB çerçevesinde makroekonomik politikalarda hem istikrar hem de büyümeye yeterince ağırlık veren bir eşgüdüm sağlanması önemini koruyacaktır. Aynı zamanda Türkiye ekonomisi genelde IMF ile Stand-By niteliğinde anlaşmalar yapma gereğini ortadan kaldıran bir sağlamlık düzeyi ve yönetim yapısına kavuşmuş olacaktır.

Ülkemizin standartlar vb alanlara ilişkin uluslar üstü karar mekanizmalarındaki yeri gelişecektir.

Türkiye bir taraftan AB üyesi olarak ekonomisini güçlendirirken diğer taraftan da özellikle Kafkaslar, Orta Asya ve Orta Doğu'da olmak üzere bir bölümünde tarihi ve kültürel bağlarının da etkili olacağı sıkı ekonomik ilişkiler kuracaktır. Euro'ya geçilmesinin de etkisiyle İstanbul bu bölgede büyük bir finans merkezi olacaktır. Türkiye, enerji koridoru ve terminali özelliğinin yanı sıra, Batı Avrupa-Çin güzergahındaki Traceca'dan [Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaştırma Koridoru'ndan] da önemli yararlar sağlayacaktır. Turizmdeki etkin konumu sürecektir. ABD, Çin, Hindistan ve Rusya ile ekonomik ilişkileri teknolojik boyutu da içerecek şekilde yoğunlaşacaktır. Diğer taraftan Türkiye'nin o dönemdeki gelişmişlik düzeyine göre de görece olarak yüksek sayılacak bir düzeyde dış yardım sağlaması ve dünyada kalkınma ve kurumsallaşma sürecine katkıda bulunması beklenmelidir.

Ekonomik gelişmenin temel amacı toplumsal refah olmalıdır. Dolayısıyla 2023'te ulaşılacak ekonomik büyüklükler ancak toplumsal refahı artırıyorsa anlam taşıyacaktır. Bu da sosyal ve kültürel alanlarda kapsamlı ve yaygın gelişmeler gerektirmektedir. Bu sağlanmadan özellikle Bilgi Ekonomisi çağında ekonomik gelişme de sürdürülemez.

2023'te AB üyeliğine rağmen sosyal alanda karşı karşıya bulunulan durum ekonomik alana oranla çok daha zorlu olacaktır. Eğitimde, önümüzdeki kısa süre içinde ciddi bir atılım yapılacağı varsayımıyla, yeni kuşaklar için uluslar arası sertifikasyon ve kızların katılımı alanlarında gelişme sağlanacak ama daha önceki kuşaklar büyük sorunlar yaşayacaktır. Bu sorunlar başta kadınlar için olmak üzere istihdama da yansiyacaktır. O tarihte Türk işgücünün diğer AB ülkelerinde çalışma olanağı bulması beklenir ama buna rağmen daha önceki kuşakların kalifikasyon eksikliğinden kaynaklanan sorunlar sürecektir. Bu nedenle 2023'te çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfusa oranı pozitif kalmaya devam edecek olmakla birlikte işsizlik yeterince düşük olmayacaktır. Sosyal güvenlik alanında daha önceki dönemlerden gelen açıkların olumsuz etkisi hissedilmeye devam edecektir. Bölgelerarası eşitsizlik ise, ekonomik faaliyetlerin diğer AB üyesi ülkelerin KOBİ'lerinin de katılımıyla ülkenin büyük bölümüne yayılması sonucu azalacaktır. Ayrıca bir bölümü ileri teknoloji olan rekabet kutupları ek istihdam ve ihracat sağlayacaktır. Türkiye'ye göç baskısı olacaktır.

Geçmişte ve bugün gelişmeyi kısıtlayan faktörlerden bir bölümü daha az ölçüde de olsa 2023'te de etkili olmaya devam edecektir: kayıt dışı faaliyetlerin yüksekliği; yetersiz kurallılık; sürekli yenilenme ve öğrenmede yetersiz kalmak; geleceği yeterince tasarlayamamak; özel sektördeki de dahil olmak üzere, hiyerarşik yönetim yapılarının katılığı ve siyaset-rant ilişkisinin artıran unsurları. Dolayısıyla 2023'te, AB üyeliğinin ve dünya ekonomisindeki yoğun rekabetin gerektirdiği yönetim yapısı alanında kayda değer yetersizlikler varolacaktır. Bu ve diğer kısıtlar 2023'e ilişkin iyimser seçeneği geçersiz kılmamaktadır. Uluslar arası deneyimler de bu yaklaşımı doğrulayan örnekler içermektedir. Örneğin bugün başarılı bir gelişme süreci yakalamış olan İspanya'nın birkaç on yıl önceki ekonomik yapıları ile Türkiye'ninkiler arasında önemli benzerlikler bulunmaktadır. .

Sonuç olarak, Bilgi Ekonomisi'nin gerektirdiği temel politikaların uygulanması kaydıyla Türkiye ekonomisi varolan potansiyelini kullanıp artırarak Cumhuriyet'in 100. yılında dünya ekonomisinin ana gelişme sürecinden kopmadan ilerleyebilecektir. Bunu yaparken aynı zamanda küresel Bilgi Ekonomisi sürecinin 2023'ten sonraki on yıllarında başarılı

olmak için ihtiyaç duyacağı yapı ve özellikleri de üretebilecektir. Dünyanın bugünkü gelişme sürecinde Türkiye’de gerek Bilgi Ekonomisi politikalarının uygulanmaması gerekse ekonomik, sosyal ve siyasi krizlere yol açacak tutumlar alınması ise bütün bu umut verici geleceği geri dönülmesi neredeyse olanaksız bir biçimde tehlikeye atacaktır.

